

Поняття наукового дослідження. Вимоги до наукового дослідження. Види наукових досліджень

Д-р мед.наук
Серік Сергій Андрійович
ДУ “Національний Інститут терапії ім. Л.Т.Малої
НАМН України”
м.Харків

Метою вивчення дисципліни є надання необхідного обсягу знань у галузі методології і організації наукових досліджень, підготовка їх до самостійного виконання наукової роботи. Крім того, оволодіння методологією і методами дослідження сприяє розвитку раціонального творчого мислення, оптимальній організації наукової творчості в умовах практичної діяльності

Програмою передбачено розгляд теоретичних аспектів та набуття практичних навичок за рахунок поглибленого вивчення основних організаційних та методологічних засад проведення наукових досліджень .

Предмет дисципліни – є методи, методологічні та організаційні підходи, які використовуються в теоретичних та практичних наукових дослідженнях.

Завданням дисципліни є теоретична підготовка з питань сутності понять і категорій методологій наукових досліджень; організації процесу наукового дослідження; застосування теоретичних та емпіричних методів дослідження; методик дослідження, їх змісту і принципів розробки; етапів та форм процесу наукового дослідження; організації науково-дослідної роботи магістрів; специфіки наукового пізнання; змісту та структури процесу наукового дослідження; оформлення результатів наукових досліджень та впровадження їх у практику; визначення економічної ефективності наукових досліджень.

Наука є складною й багатомірною, тому однозначно номінувати її практично неможливо. Найбільш поширеними є два **визначення науки**, першим з яких є розгляд її як особливого виду пізнавальної діяльності, що спрямований на вироблення об'єктивних, системно організованих і обґрунтованих знань про світ, а **другим** — розгляд її як соціального інституту, що забезпечує функціонування наукової пізнавальної діяльності.

Мета науки є виявлення законів, відповідно з якими об'єкти можуть перетворюватись у людській діяльності. Від інших форм пізнання науку відрізняє **предметний та об'єктивний спосіб розгляду світу**. Ця ознака предметності та об'єктивності виступає **найважливішою характеристикою науки**.

Структурні складові (рівні) науково-дослідних розробок:

-наукові напрями,

-проблеми,

-теми.

Науковий напрям — це сфера наукових досліджень наукового колективу, спрямованих на вирішення певних значних фундаментальних чи прикладних завдань. Структурними одиницями напрямку є комплексні проблеми, теми, питання.
(Комплексна проблема включає кілька проблем).

Проблема - складне наукове завдання, яке охоплює значну галузь дослідження і має перспективне значення.

Розв'язання проблеми ставить загальне завдання — зробити відкриття; відкрити новий напрям у дослідженнях; розробити новий підхід до розв'язання проблеми.

(Проблема складається з кількох тем).

Тема — це наукове завдання, що охоплює певну частину наукового дослідження.

Поняття наукового дослідження

Формою існування і розвитку науки є наукове дослідження.

Науковим дослідженням є цілеспрямоване пізнання, результатом якого є *система понять, законів і теорій*.

У широкому розумінні *наукове дослідження* представляє собою діяльність, що спрямована на вивчення об'єкту з метою визначення закономірностей його будови, виникнення, розвитку та подальшого застосування отриманих корисних знань у практику.

Класифікація наукових досліджень

В залежності від сфери використання результатів наукові дослідження поділяють на:

Фундаментальні наукові дослідження представляють собою наукову теоретичну та (або) експериментальну діяльність, що є спрямованою на здобуття нових знань про закономірності розвитку та взаємозв'язку природи, суспільства, людини.

Прикладні наукові дослідження представляють собою наукову і науково-технічну діяльність, спрямовану на вживання нових знань для досягнення практичних цілей і вирішення конкретних завдань.

Наукові дослідження здійснюються з метою отримання наукового результату.

Результати наукових досліджень

Науковий результат – це нове знання, що було здобуте у процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та є зафіксованим на носіях наукової інформації.

Науковий результат фундаментальних досліджень: принципово нові знання про закономірності розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язку.

Форми наукового результату:

□ рекомендації щодо постановки прикладних досліджень для визначення можливостей практичного використання отриманих наукових знань; наукові публікації тощо.

Науково-прикладний результат – нове практичне або технологічне рішення, експериментальний зразок, закінчене випробування, що введено або може бути введеним у практику.

Форми науково-прикладного результату:

□ звіт, ескізний проект, конструкторська або технологічна документація на науково-технічну продукцію, натурний зразок тощо.

Класифікація наукових досліджень

В залежності від методів дослідження, що використовуються, наукові дослідження поділяють на:

Теоретичне дослідження – це дослідження, яке базується на використанні логічних і математичних методів і спрямоване на з'ясування сутності досліджуваного об'єкту на підґрунті знань, фактів, виявлених у процесі вивчення реальної дійсності.

Кінцева мета теоретичного дослідження – це розробка концепцій і теорій.

Приклад: дослідження сутності цінової політики підприємства.

Емпіричне дослідження – це фактологічне дослідження, що спрямоване, переважно, на виявлення зв'язків в досліджуваному об'єкті і спирається на дані спостережень і експериментів.

Приклад: дослідження особливостей цінової політики підприємства в умовах кризи.

Класифікація наукових досліджень

За тривалістю наукові дослідження поділяються на:

- ✓ довгострокові – ті, які розраховані на кілька років;
- ✓ короткострокові – річні;
- ✓ експрес-дослідження – менше 1 року .

Наукові дослідження за джерелами фінансування
класифікуються на:

- ✓ *бюджетні* – здійснюються за кошти державного бюджету,
- ✓ *госпдоговірні* - здійснюються відповідно з укладеними договорами за кошти організації - замовника;
- ✓ ті, що не фінансуються.

Загальні вимоги до наукових досліджень

1. Наукове дослідження вимагає від науковця *виконання різних видів робіт*: вивчення літературних джерел, проведення експериментів, опублікування результатів і т.п. *Ці види робіт утворюють певну послідовність етапів*, що підпорядковується правилам формування нового наукового знання.

2. Наукове дослідження є процесом, що *потребує значних витрат часу, інтелектуальних та матеріальних ресурсів науковця*. Задля окупності понесених витрат важливим у процесі наукового дослідження є його *актуальність та попит з боку суспільства* (виробничих підприємств, наукових кіл, громадськості і т. п.).

3. *Значущість результату дослідження визначається його новизною, достовірністю і корисністю.*

Стадії наукових досліджень

Наукові дослідження складаються з трьох стадій:

1) *підготовча (або організаційна)*. Ця стадія характеризується вивченням стану об'єкту і організаційно-методичною підготовкою дослідження.

Вивчення стану об'єкту дослідження характеризується наступними складовими:

- конкретизація (з'ясування місця теми у науковій роботі, вибір і обґрунтування об'єкту дослідження);
- попереднє визначення теоретичних посилянь (встановлення теоретичних засад дослідження; з'ясування історії та сучасного стану проблеми);
- збір та відбір інформації для дослідження, обґрунтування гіпотез.

Організаційно-методична підготовка дослідження передбачає складання:

- ✓ програми і плану дослідження,
- ✓ техніко-економічного обґрунтування,
- ✓ методики,
- ✓ робочого плану дослідження.

Стадії наукових досліджень

2) основна (дослідна) стадія. Дана стадія характеризується створенням нової інформації та виконанням дослідження із використанням теоретичних і емпіричних (конкретно-наукових) методів.

Створення нової інформації означає:

- проведення спостереження і вибір критеріїв оцінки;
- збір та обґрунтування інформації за допомогою комп'ютерної техніки з метою перетворення цієї інформації (алгоритмізація і постановка задач, введення інформації, програмне забезпечення, виведення перетвореної інформації).

Процес досліджень супроводжується застосуванням теоретичних і емпіричних методів:

- доведення гіпотез;
- попередні рекомендації;
- науковий експеримент;
- коригування попередніх висновків та рекомендацій;
- оприлюднення попередніх висновків і пропозицій.

Стадії наукових досліджень

3) завершальна (підсумкова) стадія.

Дана стадія характеризується проведенням узагальнень, апробацією та реалізацією результатів дослідження.

Узагальнення і апробація результатів дослідження супроводжуються підсумуванням результатів дослідження, їх колективним обговоренням, рецензуванням та експертизою.

Реалізація результатів дослідження містить:

- ✓ попереднє впровадження результатів дослідження,
- ✓ коригування та їх доопрацювання,
- ✓ реалізацію результатів дослідження у повному обсязі.

Наукові ступені в Україні

Порядок присудження наукових ступенів в Україні визначається Постановою КМУ від 24.2013 р. № 567, термін дії якого закінчується 31.12.2020 р. У теперішній час одночасно діють Положення про підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів (Постанова КМУ від 01.01.1999 р. №309) і «Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у ЗВО» (Постанова КМУ від 23.03.2016 р. №261).

В Україні присуджуються наступні наукові ступені:

- **доктор філософії (кандидат наук);**
- **доктор наук.**

Науковий ступінь доктора або кандидата наук *присвоюється спеціалізованою вченою радою* на основі результатів *прилюдного захисту дисертацій*.

Міністерством освіти і науки України проводиться *експертиза дисертаційних робіт*, розглядаються атестаційні справи здобувачів та видача дипломів доктора і кандидата наук на підставі рішень спеціалізованих вчених рад та атестаційного висновку президії МОН.

Дисертація

Дисертація на здобуття наукового ступеня є **кваліфікаційною науковою роботою**, яка виконана *особисто* здобувачем у вигляді спеціально підготовленого *рукопису або опублікованої монографії*.

Підготовлена до захисту **дисертація містить у собі** висунуті здобувачем *наукові результати*, що обґрунтовані з теоретичної або експериментальної точки зору, наукові положення та характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувача у науку.

До дисертації, яка має прикладне значення, додатково мають додаватися *відомості та документи, що підтверджують практичне використання* отриманих здобувачем результатів (*акти і довідки про впровадження*).

Теми дисертацій пов'язуються з основними науково-дослідними роботами, що виконуються ЗВО (науковими установами) і затверджуються вченими (науково-технічними) радами з призначенням *наукового консультанта або наукового керівника* відповідно при підготовці докторської чи кандидатської дисертації.

Дисертація на здобуття ступеня доктор філософії (PhD) є

кваліфікаційною науковою роботою, *обсяг основного тексту* якої становить 4,5–7, а для суспільних і гуманітарних наук – 6,5–9 авторських аркушів.

Кандидатська дисертація:

- має містити *нові та науково обґрунтовані результати досліджень* проведених здобувачем, які розв'язують окреслену наукову проблему, що має **суттєве** значення для певної галузі науки;
- подається до захисту тільки за **однією** спеціальністю.

Публікація наукових результатів

Основні наукові результати дисертації в обов'язковому порядку мають відображати особистий внесок здобувача у їх досягнення та бути *опублікованими здобувачем у вигляді статей у наукових фахових виданнях України або інших держав, монографій, посібників.*

Повноту викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях здобувача визначає спеціалізована вчена рада.

Автореферат дисертації

Докторська і **кандидатська** дисертації супроводжуються окремими авторефератами обсягом відповідно **1,3–1,9** і **0,7–0,9** авторського аркуша, які подаються державною мовою.

Автореферат дисертації видається *друкарським способом* з обов'язковим зазначенням вихідних відомостей видання у *кількості*, визначеній спеціалізованою вченою радою і *надсилається* членам спеціалізованої вченої ради та зацікавленим організаціям не пізніше ніж за місяць до захисту дисертації.